

Hra o monopolnú rentu na trhu s plynom

Monopolná renta je rozdiel medzi súčasnou cenou a tou, ktorú by bolo treba platiť v konkurenčnom prostredí. Ak by sme sa napríklad vrátili k monopolu na trhu benzínových čerpadiel, k priemernej cene okolo jedného eura by sme museli prirátat' zrejme niekoľko desiatok centov – monopolnú rentu. Spor ruského Gazpromu a ukrajinského Naftogazu s dopadom na EÚ je nepochybne krmený emóciami, klientelizmom, netransparentnosťou a geopolitickými záujmami. Nezaškodí však pozrieť sa naň aj z pohľadu rozdelenia monopolnej renty, osobitne preto, že sa výrazne týka aj Slovenska a to nielen ako krajiny, ktorá prispieva k tvorbe renty ako odberateľ, ale aj z nej čerpá ako druhý najväčší tranzitér.

Gazprom maximalizuje príjmy

Motiváciou Ruska je maximalizovať monopolnú rentu tvorenú na trhu so zemným plynom a evidentne sa to snaží urobiť dvoma spôsobmi. Po prvé, snaží sa podporiť konkurenčné prostredie „za plotom Gazpromu“ snahou o vybudovanie ďalších plynovodov. Monopolný /silne dominantný/ producent má záujem na tom, aby na zvyšku trhu, ktorý nekontroluje majetkovo alebo zmluvne, fungovalo konkurenčné prostredie blízke dokonalému. Ceny, ktoré sú za plyn ochotní a schopní platiť spotrebiteľia nie sú nekonečne vysoké, preto každý monopol v distribúcii uberať z monopolnej renty producenta. Ukrajinský Naftogaz, rovnako ako napríklad slovenský SPP /teda aj náš štátny rozpočet/ z nej Gazpromu výdatne uberajú. Jeho tlak na EÚ, vrátane SPP a jeho majiteľov, aby sa čo najviac diverzifikovali možnosti napojenia na jeho plyn, je teda celkom racionálny. Dokonca aj „prezradenie“ možnosti reverzného chodu plynovodu z Česka k nám znamená oslabenie vyjednávacej pozície Naftogazu a SPP voči Gazpromu – už je jasné, že plyn je možné dostať k nám aj okľukou. Škoda, že sme na to neprišli skôr. Nemuseli sme prísť možno až o miliardu eur. Druhým ruským opatrením maximalizujúcim monopolnú rentu je snaha budovať „plynový OPEC“, kartel krajín vyvážajúci plyn. Do tohto projektu de facto patrí aj skupovanie kapacít tretích krajín a ich tranzit do Európy rúrami Gazpromu. Ekonomicky racionálne zo strany Gazpromu je mimochodom aj zvyšovanie monopolnej renty cez rastúci tlak na zvyšovanie cien plynu predávaného Ukrajine. Optimálna stratégia monopolných producentov totiž zahŕňa aj diskrimináciu - predaj za nižšie ceny chudobnejším spotrebiteľom (príkladom sú lacnejšie víkendové letenky dominantných prepravcov, ktoré využívajú rodiny, než letenky bežné, ktoré využívajú solventnejší obchodní cestujúci). Za ostatné desaťročie Ukrajina zaznamenala v priemere reálne asi osempočetný ročný hospodársky rast. Aj z tohto dôvodu je zo strany Ruska racionálne preradiť ju medzi krajiny platiace za plyn európske ceny.

Plynový OPEC verzus nekoordinovaná EÚ

Motivácia Ukrajiny je priehľadnejšia. Toto preradenie sa jej samozrejme nepáči a tiež cíti, že monopolná renta za tranzit plynu sa čoskoro výrazne zníži. Snaží sa vyžmýkať z trhu maximum „na záver sezóny“. Podobne je na tom Slovensko. Kto si prečítal rozhovor s bývalým šéfom SPP Arpádom Demkom vie, že dovoz plynu k nám nie je až taký zložitý, ako sa to roky tvrdilo. S trochou irónie sa dá povedať, že jazyková bariéra je v jeho obchode významnejšia, než technická. Prepojenia máme nielen na Česko, ale aj Maďarsko a Rakúsko. Záujem majiteľov slabnúceho monopolu je tak trocha zahmlievať možnosti prehĺbenia súťaže a tým ju aj oddialiť. Uvidíme, či politici dajú prednosť súťaži a teda perspektíve priameho prospechu spotrebiteľov (ak

sa podarí kontrahovať plyn z neruských zdrojov), alebo podielu na rente. Strednodobá stratégia našej krajiny by mala byť zameraná na tlak na Brusel, aby sa pokúšal rozbiť plynový kartel organizovaný Gazpromom a kontrahoval dodávky plynu priamo, mimo neho. Podržanie monopolnej renty pre náš tranzit nie je inak v záujme Ruska, Ukrajiny, ani EÚ. Touto cestou sa asi ďaleko nedostaneme. Dlhodobu by sme si mali zvykať na život bez renty za tranzit plynu. Tomu by sme mali prispôbiť aj cenovú politiku tak, aby sa rozhodnutia o využívaní rôznych zdrojov energií, o zatepľovaní budov, či dokonca o ich umiestňovaní robili na základe analýz zohľadňujúcich reálne udržateľné cenové vstupy. Najväčšia rezerva je asi na strane Európskej únie. Na rozdiel od Ruska uvedomujúceho si svoje dlhodobé záujmy a konajúceho podľa toho, na rozdiel od bojovnej Ukrajiny a snaživého Slovenska ide o hráča spoliehajúceho sa skôr na bonmoty každého polroka sa striedajúcich lídrov, ktorých prioritné záujmy sú u seba doma. Je to pritom EÚ, ktorá by mala využiť pozíciu monopsonu – nákupného monopolu (či kartelu). Gazprom jej predáva asi štvrtinu objemu svojho plynu, pričom inkasuje za to asi polovicu svojich tržieb. Ide teda o veľmi dobrého zákazníka. Tak dobrého, že si môže trúfnuť požadovať časť monopolnej renty v rokovaniach, ak si ich dobre skooroduje. Tiež si môže a má trúfnuť zabojovať o priame kontrakty na dodávky plynu z neruských zdrojov.

Eugen Jurzyca, 20.1.2009, Písané pre Financnik.sk